

ALP 2164
Larch

REDAKCIJA
N. J. BALINS
A. BALINS
M. J. BALINS

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement 1990 m. rugsėjo mėn. 8 d. / September 8, 1990 Nr. 175(32)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Rugsėjo aštuntajai

Kad šventės yra viena iš svarbiausių visuomeninio gyvenimo formų, daugeliui mūsų bus aksioma. Pačios didžiosios žmonių ir atskirų jos religinių ar tautinių bendruomenių šventės yra gimusios lyg ir savaime, t.y. iš tų žmonių santykio su juos supančia gamta ir su savo genties istorija. Tokios šventės ne tiek mūsų sukurtos, kiek, mums atėjant į pasaulį, randamos jau mums dovanotos. Bet gal kaip tik dėl to, kad šventės neša dvasinę jėgą, būtina kiekvienam žmogui kam telkiniui, norinčiam gyvuoti ir klestėti, žmonės neatsispiria pagundai ir sąmoningai gaminti šventes — taip metų kalendoriuje apstu mums siūlomų ir generiškų švenčių: Motinos, Tėvo, Moters, Žemės, Darbo, Taikos, Pasaulio revoliucijos. Bet kažkodėl jos neįsistengia įsiričiuoti mūsų gyvenime kartu su Kalėdom ir Velykom, su Padėkos diena ir Liepos ketvirtąja Amerikoje ir jų atitikmenimis kitų tautų kultūroje. Kaip Rugsėjo aštuntoji neįsistengia, ir turbūt niekada neįsistengs lygintis su Vasario šešiolikąja ir Kovo vienuolikąja iš tautinių švenčių sklindančios idėjinės ir jausminės jėgos atžvilgiu. Reikia prisipažinti, kad čia rašančiajai (nors šituo atveju ta pažiūra besidalinant tik su aiškia mažuma savo tautiečių) ilgą laiką Rugsėjo aštuntoji — Tautos šventė atrodė, kaip viena iš tų aukščiausių paminėtų dirbtinių švenčių. Net ir jos istorinis pagrindas — Vytauto Didžiojo neįvykęs vainikavimasis Lietuvos karalium, vargu ar kildino norą tai iškilmingai švesti. Tautos šventės minėjimai, bent jau išeivijoje, atrodė eilinės patriotizmo pratybos. Ta prasme jie turėjo vertę, bet ir nelabai kuo nors ypatingos.

O tačiau šiais metais kažkas apie įvykių eigą Lietuvoje, su kuria keliame ir gulame, ir vaikštojame ir alsuojame, verčia keisti tą ligšiolinę abejingą nuostatą Rugsėjo aštuntosios atžvilgiu ir žvelgti į ją kaip į mums reikalingą sustojimo tašką lemtingų įvykių sraute, kad sau primintume, dėl ko mes visi siekiame nepriklausomybės savo šaliai, sau patiems ir ypač, kam šis mūsų galutinis siekis turi tarnauti. Čia prisideda ir viena mintis iš Viktoro Nako šiuose puslapiuose prieš keletą metų spausdintos Tautos šventės sklaidos (žr. *Draugo* kultūrinis priedas, 1985 m. rugsėjo mėn. 21 d.) — pagal Viktorą, tai šventė be aiškaus turinio, ir todėl mes galime suteikti jai tokį turinį, kuris šiuo metu mūsų kelyje atrodytų pats prasmingiausias ir aktualiausias. Tegu ji tad būna proga pagalvoti apie mūsų tautą. Pagalvoti, turint prieš akis faktą, kad tauta ne tik gramatiškai, bet ir sąvokiškai priklauso vienaskaitos lyčiai.

Foreign Affairs žurnalo šių metų rudens numeris daugiausia skiriamas svarstyti dramatiškai

Atsiskleidė Neptūnas

ALEKSANDRAS RADŽIUS

*burtas mestas, ir rėksmingas garsiakalbis praneša
audrą, ribuliuojančią už tūkstančių mylių nuo kranto...*
Julius Keleras

1989 metais, rugpjūčio 25 dieną, amerikiečių erdvėlaivis-robotas Voyager 2 sėkmingai praskrido pro aštuntąją Saulės sistemos planetą Neptūną, nufotografavo ne tik jį patį, bet ir jo žiedus bei satelitus, ir prisiuntė astronomams didelį glėbį mokslinių duomenų, kuriems apdoroti, susisteminti ir atitinkamoms išvadoms padaryti reikės daug laiko, darbo ir energijos. Mažas, neryškus Neptūno skritulėlis, vos įžiūrimas teleskopu, o nuoga akim visai nematomas, tapo artimu, lyg ranka pasiekiamu kaimynu, kurs atsiskleidė, kiek tik galėjo atsiskleisti, pro šalį greitai bėgančiam robotui: „Imkit mane ir skaitykit“.

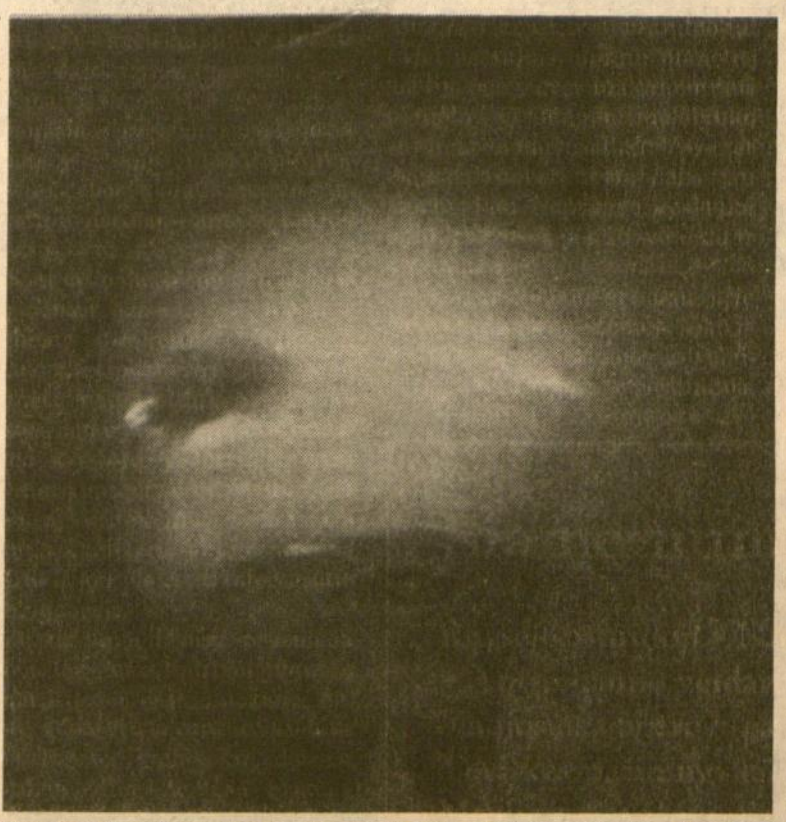
Viesulų ir debesų „geografija“

Astronomai tikėjosi staigmenų. Juk Neptūnas tai Saulės sistemos planetinė periferija. Didžiulis nuotolis slėpė iki šiol nepriemamą paslapčių gausybę. Nežiūrint to, jau anksčiau iš stebėjimų Žemės observatorijose, buvo žinoma, kad toji planeta turi vidinį šilumos šaltinį, panašiai kaip Jupiteris ir Saturnas, kad ji išspinduliuoja erdvėn daugiau energijos, negu jos gauna iš Saulės. Nežiūrint to, astronomai labai nustebė, iš Voyager 2

patyrę, kad Neptūnas besąs nepaprastai aktyvus. Jame, pasirodo, besiaučia vėjai, kurių greitis net 325 metrai per sekundę (1100 km arba 700 mylių per valandą). Lekia jie į vakarus aplink planetą. Žemės uraganai — tai tik vaikų žaislai prieš tokia Neptūno atmosferos jėgą.

Planetos vėjų sistemoje yra keletas didelių verpetų-uraganų. Vos tik pažvelgus į Neptūno fotografiją, tuoj krinta į akis didelė tamsi dėmė, lyg nykščiu būtų kas išpaudęs planetos rutulį. Toji dėmė pavadinta Didžiąja tamsiąja dėme — The Great Dark Spot, sutrumpintai GDS, pagal pirmąsias angliško pavadinimo raides. Tai ne kas kita, kaip milžiniškas viesulas. 12,000 km (7,500 mylių) ilgio ir 8,000 km (5,000 mylių) pločio. Lengvai galėtų praryti visą Žemę. Sukasi viesulas prieš laikrodžio rodyklę ir apsuka per 18 valandų. Jis nuolat kinta. Tai pailgėja, susiaurėja, tai vėl sutrumpėja.

Viesulo viduje nėra viršutinio debesų sluoksnio, kurs dengia beveik visą planetą. Tad GDS yra skylė debesyse. Pro ją galima pasižiūrėti gilyn į Neptūno atmosferą. Bet matome tik tamsesnį mėlyną metano atspalvį. Maždaug 50 km aukštyje viršum tos skylės, daugiausia jos

Neptūnas iš arti. Netoli pusiaujo matyti didžioji dėmė GDS, milžiniškas viesulas. Žemiau — akies išvaizdos mažesnė dėmė DS2.

pakraščiuose, tai susiformuoja, tai vėl išsisklaido balti plunksniniai debesys (cirrus). Pietiniame GDS pakraštyje nuolat tvyro didžiulis plunksninių debesų gniūzulas, kuris taip pat kinta, bet niekad neišnyksta. Tas gniūzulas pažymėtas S1. Abu drauge, ir GDS ir S1, juda dideliu greičiu vakarų kryptimi.

Į pietus nuo GDS yra kita, kiek mažesnė akies išvaizdos dėmė, vadinama Antrąja tamsiąja dėme — Dark Spot Two, sutrumpintai DS2. Tai irgi viesulas, kurs sukasi aplink aukštyn kylančią metano dujų koloną, kuri susikoncentruoja viršų ir suformuoja baltą debesį DS2 centre. Beveik pusiaukelį tarp GDS ir DS2 matyti ryški balta debesies formacija, žymima S2. Tai vadinamasis „Scooter“, atseit greitulis, nes bėga aplink Neptūną daug greičiau, negu visos kitos formacijos, ir apibėga per 16 valandų, t.y., per tiek pat laiko, kiek trunka planetos branduoliui apsiskukti.

Dar toliau į pietus, jau beveik netoli ašigalio, sklendžia aplink polių gana komplikotas debesies, vadinamas Pietų ašigalio formacija. Jo pavidalas nuolat keičiasi. Kartais jis apsupa visą ašigalį, o po keletos dienų, žiūrėk, ir susitraukia į trumpą lanką.

Plunksniniai debesys yra išsidriakę ir kitose gaublio vietose ir meta šešėlius ant žemesniosios debesų dangos. Tie šešėliai — džiaugsmas astronomams. Leidžia nustatyti, kaip aukštai plunksniniai debesys plaukioja viršum apatinių debesų — apie 50 km (30 mylių).

Kiek šiuo metu žinoma, Neptūno debesų sistema sudaro trys debesų sluoksnius. Aukštai, planetos stratosferoje, plauko jau minėti balti plunksniniai debesys, sudaryti daugiausia iš metano kristalų. Žemiau jų visą planetą supa storas metano debesų sluoksnis. Jame yra išmūšęs didžiulė skylė viesulas GDS. Iš jo kyla centrinis viesulo DS2 debesys.

Po metano debesų prasideda troposfera ir giliau vėl planeta supa kitas storas sluoksnis debesų, sudarytų iš vandenilio sulfido. (Laimė, kad tokių debesų neturime čia, Žemėje. Kvapas nekoks: sugedęs kiaušinis.) Iš to sluoksnio stratosferos iškyla S2 debesys („Scooter“).

Tipiška viršutinių debesų temperatūra siekia –240°C (–400°F). Neptūno atmosferai

dominuoja vandenilis ir helis. Taip pat yra vandenilio sulfido, metano ir kitų angliavandenių. Gali būti ir azoto.

Toks gana margas Neptūno vaizdas, kurs atidengia mums tik jo aktyviąją atmosferą. Bet kas yra jo viduje? Koks jo kietasis paviršius? Deja, jeigu ir yra koks paviršius, jis guli daug giliau, negu mūsų instrumentai gali pasiekti. Planetos branduoliui pažinti pasitarnauja jos magnetinis laukas, nes jis kyla iš paties branduolio.

Magnetiniai dvynukai

Pas Neptūną Voyager 2 rado magnetinį lauką, labai panašų į Urano. Neptūno lauko ašis sudaro 50° kampą su jo sukimosi ašimi. Urano 58°. Neptūno magnetinio lauko centras nesutampa su planetos rutulio centru, o yra pasistūmęs per pusę spindulio. Visai taip pat ir pas Uraną. Tai rodo, kad abiejų planetų branduoliai turėtų būti panašūs. Neptūnas ir Uranas — dvynukai.

Neptūno magnetinis laukas dėl savo palinkimo yra labai komplikotos formos. Planeta, sukdamasi aplink savo ašį, susuka, lyg ir suvynioja magnetinį lauką. Truks laiko, kol astronomams pavyks išaiškinti jo struktūrą.

Kadangi magnetinis laukas tampriai surištas su branduoliu, todėl jis sukasi aplink planetos ašį tuo pačiu greičiu, kaip ir pati planeta. O magnetinio lauko sukimasis nebuvo sunku Voyager 2-ajam pastebėti. Ir štai dabar jau žinome, kad Neptūnas apsisuka aplink savo ašį per 16 valandų ir 3 minutes.

Voyager 2-ajam artėjant prie Neptūno, antenos Žemėje sekė jo greitėjimą, matuodamos erdvėlaivio signalų Doppler'io poslinkius.

Šie matavimai eventualiai leis nustatyti masės pasiskirstymą planetoje. Greitomis atlikti preliminariniai skaičiavimai rodo, kad Neptūno tankumas galys būti 1.640 Gramų/cm³. Urano tankumas siekia 1.267 g/cm³, Saturno dar mažiau — 0.68 g/cm³. Lengvesnis už vandenį. Jeigu būtų kur neįsivaizduojamai didelis vandenynas, tai Saturnas jame nenuskestų. Gražiai sau plūduriuotų ir tiek. Grįždami prie Neptūno, galime pasakyti, kad jis pats tankiausias iš visų milžinų klasės planetų. Nei didingasis Jupiteris jo tankumo nepasiekia (1.34 g/cm³).

Planetos papuošalai

Aukso žiedas puošia liekną moters pirštėlį. Teikia kilnumo elegantiškai rankai. Planetos žiedas sukelia kerintį nuostabos jausmą. Žmogus, pirmą kartą pro teleskopą pažvelgęs į Saturną, beveik žado netenka. O ir nuolatiniai stebėtojai negali atsigręžti žieduotos planetos grožiui.

Dideliu smalsumu astronomai laukė žinių apie Neptūno žiedus. Kokie jie yra? Ištiniai ar atskiros arkos? 1981 metais, stebint žvaigždės okultaciją (t.y. pri dengimą), buvo pastebėtos aplink Neptūną formacijos, kurios sugestionavo ne ištisinius žiedus, bet atskirus jų lankus. Lyg būtų kas juos sukarpęs. Jeigu iš tikrųjų Neptūną juosia plonytės arkos, tai kiek jų ten yra? Buvo net spėjama, kad tų arkų gali būti ne viena, ne dvi, o keliasdešimt.

Pirmosios nuotraukos tuos spėjimus lyg ir patvirtino. Buvo matyti keli atskiri lankai. Bet, kai Voyager 2 visai priartėjo, pasirodė, kad tie lankai besą pačios šviesiausios ištisinio žiedo dalys, trys segmentai, kurie yra platesni ir daugiau savy medžiagos sukaupę, negu visa likusi žiedo dalis. Tolimesni stebėjimai išryškino segmentų struktūrą: tankus, šviesus branduolys apie 17 km (10 mylių) pločio ir daug retesnė dalis, nutįsusi apie 50 km (30 mylių) į planetos pusę. Tasai žiedas dėl savo šviesiųjų segmentų yra mįslė astronomams. Laikiniai žiedas pažymėtas 1989N1A.

Netrukus paaiškėjo, kad šio žiedo viduje begulys kitas žiedas, kuriam prisegtas numeris 1989N2A. Dėl patogumo vadiname tuos žiedus sutrumpintai N1A ir N2A. Jie abu yra šviesiausieji Neptūno žiedai, abu labai siauręčiai ir juosia planetą ištisai.

Vėliau išaiškėjo ir trečias žiedas, plati dulkių juosta, 2,500 km (1,500 mylių) pločio, juosianti planetą viduje siauro žiedo N2A. Tai labai neryškus objektas. Neveltui astronomai suteikė jam pravarde „Fuzzy ring“.

(Nukelta į 2 psl.)

Kryžiaus nešimo per Lietuvą šventė šių metų birželio 14 dieną.

Vytauto Butkaus nuotrauka.

Šiame numeryje:

- Rugsėjo aštuntoji • Neptūno planeta iš arti
- Antro kaimo veidai ir tekstai • Chicagos Naujosios operos gastrolės Paryžiuje • Tėviškės pažinimo laikraštis „Gimtinė“ • Marijos Stankus Saulaitės eilėraštis • Lietuvos fotografas Juozas Polis • Lietuvių literatūra Pietų Amerikoje

Antro kaimo veidai ir tekstai per 25-erius metus

EDITA NAZARAITĖ

Algirdas Titus Antanaitis. **ANTRAS KAIMAS: VEIDAI IR TEKSTAI**. Chicago: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla. Redakcinė komisija: Eugenijus Butėnas, Vida Gilvydienė, Edvardas Tuskenis, Algirdas Titus Antanaitis (sudarytojas). Dailininkas ir techninis redaktorius — Petras Aleksa. Viršelis — dailininko Vinco Luko. Spausdino Mykolas Morkūno spaustuvė, Chicago, Illinois. Tiražas — 1,000 egzempliorių. 448 puslapiai. Kaina — 20 dolerių. Gaunama „Drauge“.

Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla Chicagoje 1989 metais išleido unikalią knygą — *Antras kaimas: veidai ir tekstai*, kurią sudarė Antro kaimo „prievažida“ Algirdas Titus Antanaitis, apipa-vidalino dailininkas Petras Aleksa, viršelį sukūrė dailininkas Vincas Lukas. Stambios apimties, 448 puslapių knyga išleista čikaginio humoro ir satyros vaidybinio vieneto „Antras kaimas“ jo teatrinės veiklos sidabrinės sukakties proga. Knyga nepriekiaštingai sumake-tuota, gausiai iliustruota juodai baltomis nuotraukomis, spek-taklių plakatų reprodukcijomis. Įžanginius straipsnius parašė Bronius Vaškelis, Mykolas Drunga, Kazys Almenas, Algirdas Titus Antanaitis. Yra ir san-trauka anglų kalba.

Knyga *Antras kaimas* sukom-ponuota nuosekliai, tarsi savotiškas meninis metraštis, tikrai iš-radingai ir nenuobodžiai. Vaidinti humoristiniai škieai sudėlioti chronologine tvarka nuo 1963 iki 1988 metų imtinai. Kaip žinome, 1989 metų pabaigoje antrakaimiečiai savo kūrybinį kelį vainikavo gastrolemis Lie-Tų gastrolių programų

„Antras kaimas: veidai ir tekstai“ knygos viršelis — dailininko Vinco Luko.

tekstai sudėti nespėta, spausdinami tik plakatai. Atskiru žo-džiu norisi paminėti Antro kaimo plakatus, kurie akį patraukia aukšto lygio atlikimu, profesio-nalumu ir išmanymu.

Knygos pabaigoje yra Antro kaimo reguliarių ir gastrolinių programų rodyklė. Teatrinio meno istorikams tokią knygą var-tyti yra tikras lepinimasis — nei virti, nei kramtyti, tik praryti.

Gera! dera humoristinių bei sa-tyrinių tekstų pabaigoje pridė-damos ištraukėlės iš vertinimų spaudoje. Vertinimai ir atsiliepi-mai įvairūs — pagiriantys ir papeikiantys.

Knyga apie Antrą kaimą ir jo vaidintus tekstus skaityti įdomu ir tiems, kurie nematė nė vieno antrakaimiečių vaidinimo, pavyz-džiui, kaip man. Ypač gerai nu-teikia gausūs humoristiniai teks-

tai, jeigu, tarkim, užklumpa šuniška nuotaika. Ne visi tekstai yra vienodo stiprumo, bet temeta supuvusi pomidorą i mane tas kūrėjas, kuris gimė vien tik še-devrus. Kūryba, aiman, ne inku-batorinė gavyba. O temų registras tikrai platus: nuo pje-destalo nuimami be pasigailė-jimo, pradedant į neličiamus sta-bukus paverstais mūsų tautos is-toriniais herojais, politiniais veikėjais, dvasininkais, daktarais, menininkais ir baigiant lituanistinėmis mokyklomis, sovietinio gyvenimo marazmais bei nemirtingomis meilės, šeimos temomis.

Jau tokia žmogaus prigimtis, kad jam perkūniškai smagu pasi-juokti iš kito, bet kai kas patį per dantį patraukia, tai nelabai. Tokiu atveju sakoma, kad humo-ras netikęs. Tačiau Antro kaimo humoras ir net satyra neturi savyje pykčio, dauguma tekstų subtilūs ir skoningi, nors pasi-taiko, žinoma, ir lėkštesnių ar neišbaigtų, arba itin specifiskų, skirtų tik apibūrežtai auditorijai.

Lietuvoje toks ypatingas kūry-binis vaidintojų vienetas vargu ar galėjo klestėti, nes satyra ir juokimasis iš kuriamo „darbo žmogaus rojus“ galėjo pasibaig-ti katastrofiškai. Tad atsirado nuomonė, neva lietuviai esą liūd-nos prigimties. Tačiau toks reiškinys kaip išeivijos Antras kaimas ir dabar išleista apie jį knyga puikiai liudija, kad lietu-viai moka pokštauti ir juoktis laisvėje.

Knyga *Antras kaimas: veidai ir tekstai* yra dovana ne tik istorijai, bet ir visiems, kurie vertina savi-kritiką, taiklų juoką, nes jo mūsų varginančioje kasdienybėje reikia kaip deguonies.

Chicagos Naujoji opera Paryžiuje

Chicagos Naujoji opera, pakviesta poeto Czeslaw Milos'o, kuris taip pat yra Oskaro V. Milašiaus draugijos garbės pirmininkas, šių metų pavasarį gastroliavo Paryžiuje, minint poeto Oskaro Milašiaus penkiasdešimties metų mirties sukaktį. Buvo atlikta poeto drama — misterija „Miguel Manara“, panaudojant dviejų dabartinių kompozitorių, Henri Tomasi ir Dariaus Lapinsko, operų paskiras scenas, jas kaleidoskopiškai suformavus į vientisą veikalo slinktį. Spektaklis įvyko balandžio 8 dieną Saint Merri skambioje erdvėje, kaip viena iš reguliarių sezoninių muzikinių pastatymų „Accueil musical“ serijoje.

Gausiai susirinkusi publika entuziastingai sutiko spektaklį. Jaudinantis momentas buvo, kai viena moteriškė, priklausiusi Oskaro Milašiaus intymiausių draugų būreliui jo paskutiniaisiais gyvenimo metais, su emocija mums po spektaklio kartojė: „Jūs turite šį spektaklį parodyti visam pasauliui...Visas pasaulis turi išgyventi tai, ką aš šiandien išgyvenau“. Kita prancūzė, gyvenanti Amerikoje, priėjusi klausė, kada atvykstame su spektakliu į New Yorką, nes ji dar kartą norėtų jį pamatyti ir atsivesti visus davo draugus. Bet pats svarbiausias šio spektaklio įvertintojas buvo vienos prancūzų koncertų agentūros impresario, kuris, susižavėjęs spektakliu ir išradingu solistės Laimos Rastenytės modernios muzikos atlikimu, pakvietė Chicagos Naująją operą kitą sezoną gastroliuoti po Prancūzijos provincijos miestus. Du dailiųjų menų Paryžiaus žurnalai *Pariscope* ir *L'Officiel des spectacles* teigiamai įvertino šį spektaklį savo puslapiuose.

Šalia mūsų spektaklio, minint Milašiaus mirties sukaktį, Maison de Poesie patalpose vyko poeto gyvenimą ir jo kūrybą išryškinanti paroda su specialiai tai progai paruoštu videofilmu. Taip pat kelis kartus čia pasirodė prancūzų aktorius Laurent Ter-

Scena iš Chicagos Naujosios operos poeto Oskaro V. Milašiaus dramos „Miguel Manara“ pastatymo Paryžiuje. Fone — Viktoro Petravičiaus spalvota grafika.

zieff vadovaujama trupė su dramatišku Milašiaus poezijos spektakliu. Maison de Poesie, kaip ir mūsų spektaklio patalpos, Saint Merri, yra dalis Place Beaubourg dailiųjų menų komplekso, kuriam priklauso ir kontroversiškas Centre Pompidou, sukeles nemažiau diskusijų po jo pastatymo, kaip ir kitados Eiffel'io bokštas.

Baigiant, noretųsi prisiminti poeto Oskaro Milašiaus nuopelnus Lietuvai, kai po Pirmojo Pasaulinio karo, išsikovojuši laisvę ginklu, ji ieškojo sau nepriklausomybės pripažinimo didžiųjų tautų tarpe. Milašius, pagarsėjęs Paryžiuje poetas ir turįs draugų įtakingose valdžios vietose, padarė labai daug, kad Lietuva būtų priimta į tautų tarpą, kaip lygiateisė sava-rankiška valstybė. Laikai dabar

panašūs — Lietuva ir vėl paskelbė nepriklausomybę, bet laikai kartu ir skirtingi — ne ginklu iškovota nepriklausomybė, bet tik žodžiais paskelbta. Ar žodžiai bus užtenkamai galin-gi kovoti prieš didžiųjų valstybių biznio interesus? Mūsų didysis užtarėjas Prancūzijoje poetas Oskaras Milašius jau miręs. Vien tik jo dvasia klajoja po jo numylėto Paryžiaus gatves ir negali jo atpažinti, kaip ir aš nebeatpažinau po daugelio metų ten sugrįžęs. Vaziuoji automobiliu gatvėmis ir nuolat akis raižo kelrodžių užrašai: Place Stalingrad, Place Leningrad, Le Kremlin. Ar užteks idealistų būrelio JAV Senate bei Atstovų rūmuose išsaugoti Lietuvos laisvės ugnį? Tikėkimės ir melskimės.

Darius Lapinskas

Atsiskleidė Neptūnas

(Atkelta iš 1 psl.)

Maždaug pusiaukelėj tarp N1A ir N2A žiedų prasideda platus smulkių ir stambių dulkių diskas, kurs nusitęsia planetos pusėn savo platumu. Vienas jo kraštas truputį šviesesnis, o kur pasibaigia kitas, nelabai aišku. Manoma, kad jo plotis galis būti apie 4,000 km (2,500 mylių).

Voyager 2, kirsdamas Neptūno žiedų plokštumą, pateko į kitokio tipo žiedą. Erdvėlaivio detektoriai pasijuto bombarduojami mažyčių dulks didumo dalelių. Dvi valandas Voyager skrido per šią dalelių pūgą, užregistruodamas net iki 300 smūgių per

sekundę. Tai rodo, kad toliau, už Neptūno regimųjų žiedų, begulys dar vienas dulkių diskas kokių 10,000 km (6,000 mylių) pločio. Diskas įsuptas į retų dulkių apvalkalą (halo), kurs ištįsęs apie 25,000 km, t.y. per Neptūno spindulį virš žiedų plokštumos ir tiek pat žemyn.

Taigi turime viso labo penkis Neptūno žiedus, kuriuos sudaro daley-tės nuo cigaretės dūmų iki mažo sunkvežimio dydžio.

Karaliaus dvaras

Iki Voyager atskridimo pas Neptūną buvo žinomi tik du planetos palydovai: didingasis

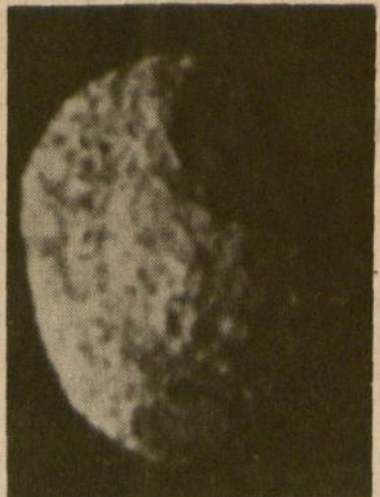
Tritonas ir kaprizingoji Nereidė. Kai tik Voyager praskvilpė per Neptūno dvarą, jo satelitų skaičius pakilo iki aštuonių. Naujai atrasti satelitai laikinai žymimi 1989N1, 1989N2 ir taip iki 1989N6. Šiame rašiny, taupydami vietą ir laiką, nubrauksime atradimo metus ir naudosime tik satelito numerį, kurs žymi jo atradimo eilę, kartu su N raide, rodančia, kad čia Neptūno satelitas. Tokia pati laikino žymėjimo sistema naudojama ir žiedams.

Pirmuoju į Voyager objektyvus pateko N1 satelitas ir nustebino astronomus. Pasirodė besąs kiek didesnis už Nereidę, kurios skersmuo apie 340 km (211 mylių). Tuo tarpu N1 siekia 400 km (250 mylių). Taigi dydžio atžvilgiu N1 nustūmė Nereidę į trečią vietą.

N1 yra nereguliarios formos, paviršius nusėtas krateriais ir labai tamsus. Atmuša tik 6% gaunamos Saulės šviesos. Vidutinis atstumas nuo planetos — 117,600 km (73,000 mylių). Neptūną apskrieja per 27 valandas.

N2 maždaug per pusę mažesnis už N1, nereguliarios formos, truputį pailgotinis, 210 km (130 mylių) ilgio ir 190 km (120 mylių) skersmens. Matyti daug kraterių. Kai kurie gana dideli. Tarp 30 ir 50 km skersmens. Paviršius irgi labai tamsus. Albedas (atspindėtų spindulių nuošimtis) tik 5%. Nuo planetos nutolęs per 73,600 km (46,000 mylių) ir apsisuka aplink ją per 13.3 valandų.

N3 ir N4 skrenda aplink plane-tą visai netoli šviesiųjų jos žiedų N1A ir N2A. Dėl to jie duoda pagrindo teoretikams aiškinti, kodėl tie žiedai išlaiko savo siaurą pavidalą, kodėl jų daley-tės, laikui bėgant, neišsisklaido. N3 lydi ir „prižiūri“ išvidinį žiedą N2A, o N4 išorinį žiedą N1A. Tačiau N4 artumas negali išaiškinti medžiagų susitelkimą jau minėtuose šviesiuose žiedo segmentuose. N3 yra 140 km (90 mylių) skersmens ir nutolęs nuo planetos per 52,500 km (32,600 mylių). N4 truputį didesnis — 160

Satelitas 1989N1. 400 km skersmens. Viršuje, dešinėje, didžiulis krateris. Jo skersmuo beveik pusė paties satelito.

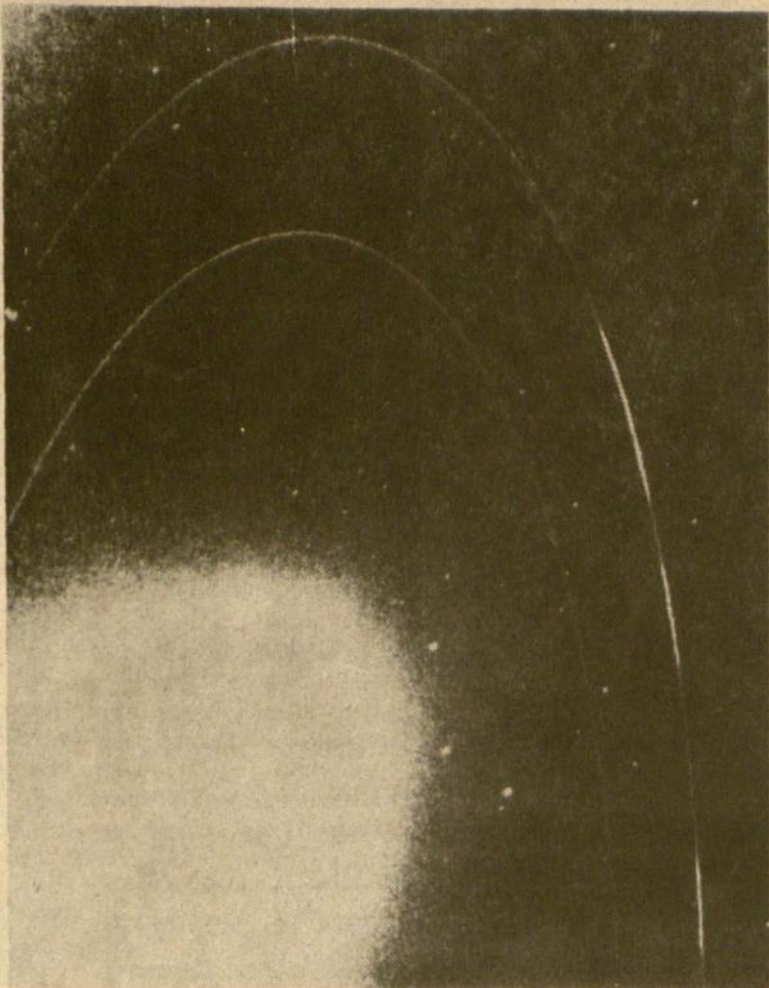
Satelitas 1989N2. Gausu didelių kraterių. Atspindi tik 5% šviesos.

km (100 mylių) skersmens, atstumas nuo planetos 62,000 km (38,500 mylių). Abu nereguliarios formos.

N5 ir N6 visai mažiukai. 90 ir 50 km (55 ir 30 mylių) skersmens atitinkamai. N5 sukasi aplink planetą 50,000 km (30,000 mylių), o N6 — 90,000 km (55,000 mylių) atstu.

Baltasis pasaulis

Naujieji satelitai, priskaitant prie jų ir 1949 metais atrastą Nereidę, yra smulkūs, maži kūneliai, milžino Neptūno traukos jėgos surakinti savo orbitose. Visai kas kita didingasis Tritonas. Satelitų tarpe jis dominuoja. O pas astronomus, Voyager praskridimo metu, savo populiarumu net

Neptūno žiedai. Išorinis 1989N1A su trim šviesiais segmentais ir vidinis 1989N2A.

Tritono paviršius. „Amebos“ su aureolėmis. Beveik nuotraukos centre kone apvali „ameba“ besanti apie 150 km skersmens. Į dešinę tolyn eina kraterių laukas.

Tritonas. Šviesioji pietų ašigalio kepuraitė, kuri atspindi (albedas) net 90% šviesos. Pats satelitas 2760 km skersmens.

„Gimtinė“ – tėviškės pažinimo laikraštis

JURGIS GIMBUTAS

Tokia antraštė leidžiamas Vilniuje mėnraštis nuo 1989 metų gegužės mėnesio, po keturis puslapius, spausdinamas Ukmergėje. redaktorius Kazimieras Račkauskas. Ilustruotas nespaltuotomis nuotraukomis, diagramomis, žemėlapių schemomis. Peržiūrėjus 14 *Gimtinės* numerių iki 1990 metų liepos mėnesio, ir dar tris jos priedus, aišku, kad laikraštis teikia įvairios tematikos ir nevienodo lygio žinių, apie Lietuvą, jos žmones, paminklus, praeitį, kultūrą ir gamtą.

Iki šiol daugiausia straipsnių duota apie asmenis, vertus dėmesio. Vieni jų dar gyvi, o dauguma iš praėjusių. Tokių rašinių suskaičiau 30. Šeši jų – spaudos draudimo gadinės knygnešiai. Išsviame atstovaujama per poetą Vincą Atkočaitį Brazilijoje, dailininką Vaclovą Ratą ir poetą Vincą Kazoką Australijoje, mokytoją Mykolą Venclauską JAV-ėse. Visi jie jau mirę. Trijų numerių atkarpose perspausdintos N.E. Sūdūvio (Juozo Ambrazevičiaus) knygos *Vienų vieni* (Brooklyn, New York, 1964) ištraukos. Pagerbta etnografe Marijona Čilvinaitė ir tautosakininkas Jurgis Dovydaitis jų amžiaus sukaktyse. Personaliniai straipsniai *Gimtinė* papildė enciklopedijas.

Pagal tematikos gausą antroji vieta tenka populiariems geografiniams aprašams, daugiausia senųjų kaimų ir dvarų. Yra kelių rajonų kultūros paminklų sąvada (Kaišiadorių, Zarasų). Mažiau medžiagos apie miestus, bet ir jų duota: Alytus, Marijampolė, Tauragė. Iš viso geografinių ar kraštotyros rašinių pastebėjau 26. Dar išspausdinti devyni etnografiniai pasakojimai apie papročius ir kasdienybę Nepriklausomybės laikais ar seniau. Mažiau vietos teko paminklų naikinimui, jų atstatymui, tautos genocidui ir rezistencijai, kultūros istorijos iškarptom. Beveik pamiršti kraštotyros muziejai: vos du straipsniai Jonavai ir Kernavei. Ateityje *Gimtinė* turėtų įvesti skyrelį muziejams ir kiekviename numeryje supažindinti nors su vienu. Tokiu būdu gal pakiltų susidomėjimas vietiniais kultūros istorijos ir kraštotyros muziejais. Laikraštyje gausu smulkios kronikos apie Lietuvos kraštotyros draugijos ir jos padalinių veiklą, personaliją, o taip pat šis tas ir muziejų. Knygų recenzijų įdėta vos viena, neskaitytant kelių skelbimų.

Kita informacijos sritis, pakeičianti mėnraščio aktualumą, yra diskusiniai straipsniai ir pokalbiai, atitinkantys laikraščio paskirtį. Tokių rašinių užtikau daugiau negu dešimtį. 1989 metų lapkričio mėnesį paskelbta devynių klausimų apketa paminklinių gimtinių ir tėviškių apyškaitai arba inventORIZACIJAI. Terminas duotas iki balandžio 15 dienos. Rezultatai dar nežinomi.

Savotiškas fenomenas yra *Gimtinės* priedai – to paties formato ir panašios tematikos laikraščiai skirtingais vardais. *Kūlgrinda* – nr.1, 1990 m. balandžio 27 d., sveikina kraštotyrininkus, tą dieną susirenkančius į Lietuvos kraštotyros draugijos aštuntąjį suvažiavimą. Tasai priedinis laikraštis išspausdino jau kitokio vardo Lietuvos kraštotyrininkų sąjungos įstatų alternatyvinį projektą. Neaišku, kas jį siūlė, ir koks tas kitas nealternatyvinis projektas? Kitas *Gimtinės* priedas yra *Tėviškelė*, taikoma moksleiviams – jauniejiems kraštotyrininkams. Tatai matyti iš autorių: kiek vyresniųjų, tiek pat ir moksleivių, iš viso apie dešimt viename numeryje. *Tėviškelės* išleisti du

numeriai: 1990 metų sausio ir balandžio mėnesių. Visų minėtųjų priedų redaktorius ya tas pats Kazimieras Račkauskas, tiražai po 3,000 (tris kartus mažiau negu *Gimtinės*).

Gimtinės ir jos priedų autoriai-bendradarbiai pasirašo esą iš daugelio Lietuvos vietovių, tad laikraštis iš tikrųjų jungia kraštą. Suskaičiavau 76 bendradarbių pavardes (be moksleivių). Trečdalis jų – moterys. Daugiau negu po du straipsnius davė pats redaktorius iš Vilniaus, Vaclovas Rimkus iš Užvenčio, Vladas Statkevičius iš Šilalės, Jonas Laurinavičius iš Kaišiadorių, Kestutis Balčiūnas iš Kvėdarnos, Benjaminas Mašlaitis iš Marijampolės. Bendradarbiauja ir keli mokslininkai iš Mokslių akademijos ar universiteto. Neaišku, ką reiškia prie kai kurių pavardžių pareigybė ar titulas „metodinin- kas“.

Laikraštis dar jaunas, vos pusantros metų, o jo leidybos istorija gana sudėtinga. Pradžioje leidėjas buvo Lietuvos kraštotyros draugija. Nuo 1990 metų pradžios jau rašoma „Lietuvos kraštotyros

sąjūdžio mėnraštis“ – tautinio atgimimo žadintojas. Leidėju prisistato Asociacijos „Gimtinė“ valdyba (be pavardžių). Nepasakyta, kas toji asociacija: atvira draugija visiems, ar uždara komercinė bendrovė? Gal aš ko nors nepastebėjau, negavęs nr. 6 (14), bet atrodo, kad atvirumo laikais leidėjui derėtų iš esmės prisistatyti skaitytojams. *Gimtinė* parduojama po 30 kapeikų, o nuo šių metų pradžios prašoma prenumeruoti po 1.80 rublių už pusmetį. Tiražas iš pradžių buvo 20,000, nuo sausio mėnesio – 13,000, o liepos mėnesį jau tik 9,000. Jei ne prenumeratorių stoka, tai gal blokados suvaržymai popieriui gauti privertė sumažinti.

Redaktoriui Kazimieriui Račkauskui talkina redakcinė kolegija. Pradžioje buvo trys asmenys: V. Braziūnas, K. Demskis ir S. Mikulionis. Nuo lapkričio mėnesio prisidėjo J. Laurinavičius, o liepos mėnesį V. Braziūną pakeitė J. Dautaras. Atsakingoji sekretorė yra R. Griškevičienė. Tai kas pagaliau atsakingas už straipsnių turinį, p. Račkauskas ar p. Griškevičienė? (O mes išsviavoje pasitenkiname, tu, rėdami po vieną redaktorių savo mėnraščiams ar žurnalams. Ne turim sekretorių.) *Gimtinė* bando užpildyti spragą, susidarantį

A. Bronius Kviklys prie vienos iš savo tematinė Lietuvos istorijos parodų.

Vytauto Maželio nuotrauka

tarp nereguliariai jau nuo 1963 metų išleidžiamų *Kraštotyros* knygų. Jų 23-iasis tomas išleistas 1989 metais. Šiuo laiku kraštotyros informacijos papildo gausūs nauji laikraščiai visoje Lietuvoje, spausdindami nemažai ir išliekamos vertės straipsnių,

kaip ir *Gimtinė*. Pastarosios politinė orientacija atitinka Sąjūdžio spaudą, remia Lietuvos nepriklausomybę, Bažnyčią ir blaivybę. Tokio turinio mėnraštį būtų patogiau komplektuoti ir išsaugoti, jei jis būtų žurnalo, o ne laikraščio formato.

Atsiskleidė Neptūnas

(Atkelta iš 2 psl.)

būna iki 400 km ilgio). Antras tipas – ilgi paviršiaus plyšiai, pro kuriuos veržiasi iš apatinių sluoksnių ledas, užpildydami slėnį. Ir trečias – kai ledo vulkanas išsiveržia sprogiu, spjaudamas tamsios medžiagos dalelytes aukštyn. Voyager 2 fotografijos parodė vieną tokio tipo vulkaną, iš kurio kilo 8 km aukščio dujų kolona, aukštumoje susiformavusi į ilgą debesį, nutįsusi pavėjui apie 150 km. Tritonas jau trečias Saulės sistemoje žinomas kūnas su aktyviu vulkanizmu. Kiti du yra Žemė ir Jupiterio satelitas Io.

Voyager praskridimo metu Tritono šiaurės polius buvo tamsioje. Ten dabar naktis. Bet pietų polius gražiai apšviestas. Matyti didžiulė ašigalio kepuraitė, kuri nusitęsia net tris ketvirtadalius nuotolio iki pusiaujo. Ją sudaro balta azoto bei metano šalnos ar sniego danga ir atspindi beveik visą gaunamą Saulės šviesą. Dėl tos priežasties Tritone labai žema temperatūra, net -236°C (-393°F). Tritonas laikomas šaltiausiu Saulės sistemos kūnu. Šaltensiu, negu Plutonas. Ant ašigalio kepuraitės pribarstyta juodų dėmių, kurios irgi besančios tam tikra vulkanizmo apraiška.

Jau anksčiau Tritono atmosfera buvo surasta stebėjimais iš Žemės. Voyager nustatė, kad ji

labai reta. Atmosferinis slėgimas ten siekia vos vieną šimtatūkstantąją dalį slėgimo Žemės jūros lygyje. Atmosfera sudaryta beveik vien iš azoto su truputį metano dujų.

Iš Voyager 2 astronomai gavo pagrindines Tritono dimensijas – masę ir dydį, kurių jie taip troško ir, kurių niekaip negalėjo gauti stebėjimais Žemėje. Ir štai jo masė besanti 21.3×10^{21} (213 su dvidešimčia nulių) kilogramu, skersmuo 2,760 km (1,720 mylių). Iš tų duomenų išvestas vidutinis satelito tankumas 2.03 g/cm^3 . Reiškia, Tritonas yra truputį daugiau negu dvigubai tankesnis už vandenį. Dėl to jis negali būti vien milžiniškas gryno ledo rutulys, kaip buvo iki šiol galvota. Jame turi būti ir uolienų. O tai jau implikuoja giminytę su Plutonu. Abu jie panašaus dydžio ir tankumo. Tikriausiai pusbroliai.

Saulės šeimos fotografija

Praskridęs pro Neptūną, Voyager 2 atliko savo uždavinį, aplankė keturias didžiąsias Saulės planetas. Dabar, kaip ir Voyager 1, Pioneer 10 ir 11, skrenda tolyn į Paukščių Tako erdvę, kur suksis aplink galaktikos centrą per amžių amžius, kol nuo tarpžvaigždinio dalelių bombardavimo sudils, suirs ir taps tik dulkių sauja.

Prieš atsivirkindamas, Voyager 2 bus padaręs dar vieną patarnavimą: nufotografavęs Saulės sistemą. Toje nuotraukoje „planetos erdvės judumo fone“ atrodys kai brangakmeniai, paberti ant aksomo“, rašo dr. Carl Sagan, šio sumanymo autorius. Saulė, žinoma, nuotraukoje dominuos savo šviesumu ir dydžiu. Saturnas ir Jupiteris bus dešinėje nuo Saulės. Kairėje matysime mažą raudoną šviesos taškelį. Tai Marsas. Geltonos šviesos taškelis bus Venera, o tarp jų mėlyna švieselė – mūsų Žemė. Tai mes.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

nepaisoma, kad jie gal nesiderina su kitų (irgi tos pačios tautos narių) projektais. Tuo tarpu pati demokratija galbūt nėra kas kita, kaip daugelio projektų derinimas, neprievartauojant artimųjų ir nepasitraukiant iš bendros idėinės rinkos, kurios procesai ir sandėriai juk ir nulems visos tautos ateitį.

Kitas rūpestį keliantis klausimas, į kurį pažvelgti Tautos šventė yra gera proga, tai kai kurių Lietuvos politinių komentatorių keliama mintis, jog mes save apsigaudinėjame tautiniais simboliais: trispalve, vyčiu, tautos himnu, miestų gatvėms gražinamais tikraisiais vardais. Pasak jų, simboliai yra tušti, ir jie tik uždengia gyvenimo realybę,

Nereidė, prieš 40 metų atrastas satelitas. Voyager prie jo nepriartėjo arčiau, kaip 4.7 milijono km. Iš nuotraukų nustatytas skersmuo – 340 km ir albedas – 12%.

kuri turi gana brutalius bruozus. Nereikia būti filosofu, kad galėtum simbolius nuvertinti. Mes ir visi žinom, kad, jeigu norima, galima teigti, jog kryžius yra tik du sujungti pagaliukai, trispalvė tik į vieną susiūti trijų skirtingų spalvų audėklo gabalai, himnas tik keturių posmų po keturias eilutes, keturių pėdų ir trijų pėdų seka, chorėjiško ritmo tam tikrų žodžių organizacinė schema, kurios žodžiai giedami pagal neišskios kilmės melodiją. O vis dėlto tyčiotis iš žmonių, pasikliaunančių šiais simboliais, ir sugestijuoti, kad jie nežino, ką daro, yra tik grynas nesuipratimas. Todėl, kad mes taip pat žinom, jog šie simboliai dažnam žmogui yra tiek brangūs, kiek pati gyvybė.

Tuo labiau nejauku, kai šitokios pastangos pastaruoju laiku kyla kaip tik iš kai kurių mūsų mastytojų. Nejauku todėl, kad jie ignoruoja bent vieną beveik visuotinai priimtą mūsų laikais sampratą, kas yra būti žmogui. Žmogų definuoja daugiau negu bet kas kita tai, kad jis kuria simbolius. Ir turbūt nebus perdėta sakyti, jog mes gyvenam dėl simbolių ir (tada kai mes ją, o ne mirtis mus renkasi) dėl simbolių ir mirštam. Tad kalba apie tuščią simboliką yra savyje prieštaringa. Simbolis yra tuščias tik tam, kuriam jis nėra simbolis. Ir išmėtinėti savo tautiečiams, kad jie savo meilę ir ištikimybę tautai išreiškia atsikreipdami į simbolius, tėra nesuivokti, kas pagaliau suka pasaulį aplink jo ašį. Turime tik džiaugtis trispalvių vėliavų jūra Katedros aikštėje, gyvą žmonių grandine Baltijos kelyje, „Lietuva, tėvynė mūsų“ ant tūkstančių lūpų, Ode laisvei (= džiaugsmui) iš Beethoven'o Devintosios. Džiaukimės ir sau kartokime kardinolo Vincento Sladkevičiaus, Vytauto Landsbergio ir kitų į tautą besikreipiančių

DANGUOLEI: NETEKUS

Pamažu išlydim – jau suauge, bet visad vaikai: dukterys, sūnūs – Tuos, kurie mums buvo Lietuva.

Tavo tėvas atstatė mums pilis, pripildė miestus, atrakino šventnamių vartus.

Iš jo mokėmės mylėti kraštą tikrą, gyvą ir pastovų, žemėlapi jo rankos dydžio, istorijoj jo dėmesio bei atminties gausos.

Tiek parašyta, ir neužbaigtas laiškas.

Lieka mums užbaigti, tęsti.

Perimam – paruošti, bet nepasiruošę – tėvų namus, knygas, žinias, svajones – paveldą ryškų, kaip saulė, ir skaudų, kad vos išneša širdis.

Ten, kur jie augo, Lietuva; ir čia, kur jų kapai, mums Lietuva, nebeatskiriama po vienu, mažtančioj žemėj augančiu dangum.

Marija Stankus Saulaitė

asmenų žodžius apie mūsų siekius, mūsų ryžtą, ir mus laukiančią ateitį.

Simboliai ženklina ir nueitą kelią. Ar Laisvės statula nerodo tikrai nepriklausomybės grįžtančios Lietuvos? Ar nebuvo būtina vėl rinkti iš laisvės kovų mūsų laukų akmenis ir juos vėl sudėti Nežinomojo kareivio kapui? Reikia sodinti šventuosius ažuolynus Pravienskiškė Panevėžy, Raimuose. Tos vietos yra šventos.

Iš tikrųjų labai sunku suprasti, į kokią dar gilesnę ar aukštesnę realybę apeliuojama, prikaišiojant tautiečiams, kad jie per daug prie simbolių prisirišę. Ir kai sakoma, jog tai tik simboliai, tik retorika, nejučiom kyla įtarimas, kad toji „gilesnė“ mums siūloma tikrovė, ar nebus – šiandieniniai politiniai žaidimai. Neginčytina, kad ir jie būtini, bet abejotina, kad jie savo reikšmę pralenktų simbolių jėgą. Tai, kas mus atvedė nuo 1988 metų, lydėjo kelyje į nepriklausomybę ir tuščias tik tam, kuriam jis nėra simbolis. Ir išmėtinėti savo tautiečiams, kad jie savo meilę ir ištikimybę tautai išreiškia atsikreipdami į simbolius, tėra nesuivokti, kas pagaliau suka pasaulį aplink jo ašį. Turime tik džiaugtis trispalvių vėliavų jūra Katedros aikštėje, gyvą žmonių grandine Baltijos kelyje, „Lietuva, tėvynė mūsų“ ant tūkstančių lūpų, Ode laisvei (= džiaugsmui) iš Beethoven'o Devintosios. Džiaukimės ir sau kartokime kardinolo Vincento Sladkevičiaus, Vytauto Landsbergio ir kitų į tautą besikreipiančių kur nors iškelti trispalvę buvo

suimami ir skriaudžiami, tebuvo tik nesubrendę lengvatikiai?

Baigsime šiuos kelis samprotavimus Rugsėjo aštuntosios proga, bandydami sujungti iki šiol čia palieštas dvi gijas: politinę nesantaiką ir simbolių statusą mūsų tautos gyvenime. Simboliai dar tuo yra svarbūs, kad jie sudaro atsvarą nesantaikoms, kadangi jie suteikia veiklai kontekstą. Nesantaikos demokratizme politiniame gyvenime yra ne tik neišvengiamos, bet normalios ir teisėtos ir dažnai netgi vaisingos, tačiau tik tada kai jos neveda į dar tebediegiamos demokratijos santvarkos nuvytimą. Jeigu jos įstengs sunaikinti demokratinės revoliucijos kontekstą, deja, ir tos pačios nesantaikos neteks bet kokios prasmės. Politinio gyvenimo rėmai yra tautos vienybė. Kaip tik tą tautos vienybę simboliai kuria ir saugo.

Todėl Rugsėjo aštuntąjį šiais metais švenčiant, norėtusi siūlyti: neklausykime tų, kurie norėtų mums įteigti, kad simboliai nerealūs. Anaipol, jie tiek realūs, kiek šį rytą išaušusi vėlyvos vasaros diena, rugsėjo aštunta. Iškelsime skaisčias trispalves, ilgom procesijom trauksime į Šiluvą arba jos atitikmenis užjūriuose, ir džiugiai giedodami švėsime *tautos* šventę. Kaip tik simbolių skraistėje mes aiškiau matysime savo tautą – kuri vėl, pagaliau nėra kas kita, kaip čia pat šalia mūsų esantys mūsų broliai ir seserys.

(a. 11.)

Kryžius nešamas per Lietuvą – 1990 m. birželio mėn. 14 d.

Vytauto Butkaus nuotrauka

Lietuvos fotografas Juozas Polis

Jo darbų parodos Chicagoje proga

MILDA ŠEŠKUVIENĖ

Jau keletą dešimtmečių kaimyninių šalių tarpe garsėja Lietuva savo fotografais. 1969 metais sukurta Lietuvos fotomenininkų draugija 15 metų buvo vienintelė Sovietų Sąjungoje. Ir vis dėlto, nors ji subūrė daugiau kaip 700 meninės fotografijos srity dirbančių fotografų, niekada negalėjo pasigirti dideliu spalvotosios fotografijos meistrų skaičium. Reikia daug drąsos, atkaklumo ir sumanumo, kad, gyvendamas Lietuvoje, imtumeisi spalvotosios fotografijos. Prastų medžiagų (o ir tų nėra) pasipriešinimas toks, kad tik didžiulės kantrybės ir išmonės dėka gali pasiekti norimą rezultatą. Taigi spalvotosios fotografijos meistrai Lietuvoje — ant pirštų suskaičiuojami. Juozas Polis — jų tarpe vienas pirmųjų. Nuoseklaus darbštumo ir kantrybės jam ištis galima pavydėti. Šis žmogus spalvotosios fotografijos srity padarė daug, nors beveik niekada neteko jo matyt skubant.

Apskritai, manyčiau, kad Polis, ir kaip fotografas, ir kaip žmogus, įkūnija savy geriausius vyresniosios kartos lietuvių bruožus, kurie ypač pasireiškia ramia, nuoseklia ir tvirta meile savajai žemei. Jei kas paklaustų, kuo buvo gyvas lietuvis 50 metų atskirtas nuo pasaulio, turbūt reiktų atsakyti — kad buvo gyvas meile gimtajai žemei.

Neturėdamas galimybių laisvai bendrauti su pasauliu — eiti tolyn, ne vienas žmogus realizavo savo kūrybinius poreikius, eidamas gilyn. Tad Lietuvoj turbūt daugiau nei kitur yra menininkų, kurių kūrybos ištakos tai ramus įsižiūrėjimas į savo laukus ir ežerus, į rūpintojėlius ir bažnyčias.

Juozo Polio fotografijų paroda siekia aprėpti visa, kas gražu Lietuvoje. Jo darbuose — už nuotaikingo medžių ažuro senosios mūsų miestų architektūros fragmentai, mieli panoraminiai vaizdai nuo kalvų ir netgi iš malūnsparnio, ežerų spindesys ir Nidos smėlio kopų raštai, atstatyti paminklai ir laisvėjancio žmogaus džiaugsmas.

Tiek Juozo Polio fotografijų albumuose, tiek parodose ryškios romantizmo apraiškos. Ir tai natūralu. Mes, lietuviai, neseniai dar net nedrįsdami galvoti apie ateitį (nes ji tik dabar suspindo

Senkapis

Juozo Polio nuotrauka

viliojančia šviesele tunelio gale), ieškomom jėgų ir atspirties praeityje. Kokia graži, išdidi, tarsi amžina paslaptimi rūkų apsupta Trakų pilis, kokie viliojantys fotografo iš malūnsparnio pamatyti upių vingiai, mįslingi piliaikalniai, dvarų didybė. Polio fotografijose susilieja šiandieninis

realusis peizažas su praeities vizija, fotografo meilė Lietuvai su pasakojimu apie ją.

Daugelis jaunų fotografų, būdami taip pat romantikais, senovės dvasios ieško griuvėsiuose, pabrėždami, kiek viskas sunyko, nuskurdo — ir tai yra irgi tiesa. Juozui Poliiui rūpi kita pusė

— juk mes nenorim gyventi dvasi-niame ir materialiniame skurde, ir todėl fotografijose Lietuva tokia, kokią mes siekiame matyti ir turėti. Tad ir vaikščiodamas senamiestyje fotografas dažniau kelia galvą aukštyn i bokštus, i medžių viršūnes.

Juozo Polio darbai labai deko-

Nuomonės ir pastabos

Lietuvių literatūros klausimai Pietų Amerikoje

Tik šių metų pradžioje mus pasiekė žinia, kad 1988 m. birželio mėn. 8 d. Brazilų rašytojų sąjungos būstinėje São Paule įvyko vakaronė, kurioje keturi lietuviai visuomenininkai nušvietė brazilų rašytojams įvairias lietuvių literatūros ypatybes. Ta proga buvo išleistas lankstinukas

su situaciniu Lietuvos žemėlapiuku ir trumpa Tomo Venclovo lietuvių literatūros apžvalgos priespaudos laikotarpį ir apie Maironio poeziją, turėjusią didžiulę reikšmę lietuvių tautos atgimimui, o taip pat ir apie jos poveikį dabartiniais sovietinės okupacijos metais.

Pasižymėjusi japonų kilmės brazilų rašytoja Ana Suzuki, rašydama savo tik ką dabar išleista romaną *Trečioji aistros spalva*, suartėjo su lietuviais, nes to romano protagonistė yra lietuvi. Rašytoja nubrėžė paralelę tarp japonų ir lietuvių kultūrų (tikra egzotika! — P.G.). Pažinusi tūkstantmetę lietuvių kultūrą, ji esanti ja susižavėjusi. Tą susi-

žavėjimą ji ir perkėlė į savo romaną. Ji jautėsi, tartum radusi brangų radinį, kurį įjungė į savo kūrinį. Vakaronė buvo baigta São Paulo šokių ansamblio „Nemunas“ pasirodymu ir lietuviškom vaišėm.

Skaitant apie tą vakaronę, surengtą negausaus São Paulo lietuvių visuomenininkų būrelio brazilų rašytojams, peršasi mintis, kad nepalyginamai gausesnės ir kvalifikuotesnės mūsų jėgos (JAV LB Kultūros taryba, Lituanistikos katedra) galėtų ką nors panašaus suruošti, susitarus su amerikiečių rašytojais, užmezgus su jais ryšius.

Minimoje vakaronėje iškilo ir lietuvių rašytojų kūrinių vertimų į portugalų kalbą klausimas. Gal dar svarbesnis būtų jų kūrinių vertimas į ispanų kalbą. Jų pasigendama visoje ispaniškoje Pietų Amerikoje. Būtų gera, kad Lietuvių rašytojų draugija

ratyvūs — jais noriai puošiami visuomeninių pastatų interjerai, apipavidalinamos reprezentacinės parodos mugėse. Jie lengvai pritaikomi atvirukams, plakatams bei kitiems leidiniams. Fotografas yra iliustravęs albumus apie Operos ir baletoto teatrą, Taikomąją daile, vitražus, išleides atvirukų komplektus apie Vilniaus universitetą, Kursių Neriją, Vilnių bei du albumus: 1988 metais — *Gimtoji žemė Lietuva*, o 1990 metais — *Atgimstanti Lietuva*. Pastarojo albumo (jo vaizdai artimi ekspozicijoms būsimoje parodoje) įžangoje Kazys Saja rašo: „Atgimstanti Lietuva... Skubam įteigti sau šiuos žodžius kaip priesaiką, kaip veiklos programą: mes turim atgimti, turim prisikelti, turim atgauti savo laisvę. Šis fotoalbumas — naujojo Lietuvos pavasario mozaika, su peržiemojusiais rūmais ir medžiais, sužaliavusiais laukais ir pirmisiais atgimimo žiedais”.

Parodą Jungtinėse Amerikos Valstybėse fotografui Juozui Poliiui surengti padėjo Lietuvos Akcinė bendrovė „Lituanus”, tarpininkaujant Čiurlionio galerijai ir Lion Frame studijai Chicagoje. Tikimės, kad ši paroda papasakos mieliems tautiečiams ir kitiems parodos svečiams, kas mes esame ir kuo gyvi šiandien.

(Milda Šeškvienė — fotomeno specialistė, rašanti fotomeno klausimais Lietuvos spaudoje, Lietuvos fotomenininkų draugijos darbuotoja.)

Juozo Polio fotografijų paroda bus atidaryta ateinančią penktadienį, rugsėjo 14 dieną, 7:30 v.v., Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Parodos atidaryme, atvykęs iš Lietuvos, dalyvaus pats fotografas. Paroda čia vyks ateinančių ir kitą savaitgalį — rugsėjo 14-16 bei rugsėjo 21-23 dienomis. Iš Chicago Juozo Polio darbų paroda bus perkelta į Madison, Wisconsin, kur ji bus išstatyta University of Wisconsin meno galerijoje.

Gyvasis Baltijos kelias (1989 m. rugpjūčio mėn. 23 d.).

Juozo Polio nuotrauka

Pirmą kartą švenčiant Gedulo ir Vilties dieną Lietuvoje — koncertas Katedros aikštėje, Vilniuje.

Juozo Polio nuotrauka

atrinktų keletą reprezentacinių lietuvių literatūros kūrinių, o JAV LB Kultūros taryba juos, išverstus į ispanų ir ar portugalų kalbą, išleis. Žinau, kad dr. Birutė Ciplijauskaitė turi pluoštą į ispanų kalbą išverstų mūsų poetų eilėraščių. Gal ji sutiktų pareng-

ti ir pilną lietuvių poezijos vertimų antologiją. Gal dabartinės JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Dalia Kučėnienė, ilgesni laiką gyvenusi Argentinoje ir mokanti ispanų kalbą, galėtų tą reikalą išjudinti iš negyvo taško.

Povilas Gaučys

Lietuvių dailininkų paroda Indianoje

John B. Blank Center for the Arts, Michigan City, Indiana, ruošia parodą, pavadintą „The Spirit of Lithuania”. Joje dalyvauja apylinkėje gyvenantys dailininkai: Marija Ambrozaitienė, Vanda Balukienė, Jurgis Daugvila, Marytė Gaizutienė, Janina Marks, a.a. Viktoras Petravičius, Ada Sutkuvienė ir čikaigiskė Magdalena Stankūnienė. Atskiroje Centro galerijoje bus iš-

kabinti ir Prano Domšaičio tapybos darbai.

Parodos atidarymas bus šeštadienį, rugsėjo 15 dieną, 6:30–8:30 v.v. Center for the Arts, 312 East Eighth Street, Michigan City, Indiana. Paroda tęsis iki spalio 21 dienos.

Sekmadienį, spalio 7 dieną, 1:30 v. p.p. ten pat įvyks jaunų lietuvių poetų popietė, kurioje dalyvaus Vainis Aleksa, Julius Keleras ir K. C. Pocius. Programai anglų kalba vadovaus Nijolė Martinaitytė.

N. M.

Atstatytųjų Trijų kryžių šventinimo vakaras Vilniuje

Juozo Polio nuotrauka

Rumšiškėse — Lietuvos senojo sodžiaus muziejuje

Juozo Polio nuotrauka

Pažaislio bažnyčia ir vienuolynas (17-18 a.) prie Kauno marių

Juozo Polio nuotrauka